

Dariusz MONGIAŁO

Wpływ akcesji Polski do Unii Europejskiej na handel usługami

Uzyskanie 1 maja 2004 r. przez Polskę oraz przez 9 innych krajów statusu członka Unii Europejskiej (UE) miało konsekwencje dla polskiego handlu usługami. Celem artykułu jest po pierwsze przeprowadzenie analizy, czy i w jakim stopniu nastąpiła intensyfikacja eksportu i importu Polski na unijny rynek usług. Po drugie, dokonanie identyfikacji skutków wynikających z akcesji Polski do UE w konkurencyjności usługodawców polskich, mierzonej za pomocą indeksu specjalizacji eksportowej. Po trzecie, zbadanie skali występowania między Polską i pozostałymi członkami ugrupowania wymiany o charakterze wewnątrzgałęziowym. Pozwoliło to stwierdzić, na ile różnice w technologii i w wyposażeniu w czynniki wytwórcze między Polską a Unią determinują charakter wzajemnych obrotów usługowych.

INTENSYFIKACJA OBROTÓW USŁUGOWYCH MIĘDZY POLSKĄ A UE

Poprzez intensyfikację obrotów usługowych między Polską a UE należy rozumieć proces wzmocnienia i pogłębienia roli rynku unijnego jako dostawcy i odbiorcy polskich usług.

Analizę wpływu członkostwa Polski w UE na polski handel usługami rozpocznę od zbadania wolumenu eksportu i importu usług w latach 2003—2009. W tabl. 1 zamieszczono m.in. dane dla UE-15 (tzw. „stara” UE), UE-25 i UE-27, co pozwoliło obliczyć dynamikę obrotów w warunkach porównywalnych i na tej podstawie sformułować wnioski o intensyfikacji handlu z tytułu przynależności do UE.

Polska sprzedaje na rynkach państw wchodzących w skład Unii ponad 3,2 razy więcej usług niż to odnotowano w okresie przedakcesyjnym, a zakupuje ich prawie 3,4 razy więcej (porównując dane z lat 2009 i 2003). Jednakże należy zwrócić uwagę, że w badanym okresie nastąpiło także dwukrotne rozszerzenie się tego ugrupowania (w latach 2004 i 2007), co pozytywnie wpłynęło na skalę tego wzrostu.

Z analizy danych obrazujących handel usługami Polski z UE obejmującą 15 państw członkowskich wynika, że polski eksport do UE w 2009 r. w stosunku do 2003 r. zwiększył się o 2,7 razy, a import o 2,9 razy. Z kolei polskie należności z tytułu sprzedaży usług na wspólnym rynku zarówno 24 państw człon-

kowskich UE, jak i 26 krajów wyniosły w 2009 r. ponad 2,1 razy więcej niż w 2004 r. Wyższe były również zobowiązania Polski z tytułu zakupu usług w wymienionych ugrupowaniach (wzrost o ponad 4/5 w stosunku do 2004 r.). Można zatem sformułować wniosek, że intensyfikacja obrotów usługowych Polski z UE, która przejawiała się we wzroście eksportu i importu była konsekwencją przede wszystkim zwiększenia się wolumenu sprzedaży i zakupu usług na rynkach „starej” UE.

TABL. 1. OBROTY USŁUGOWE POLSKI Z KRAJAMI UE I SPOZA UE W MLN USD

L a t a	Handel usługami z krajami											
	UE-15	UE-25	UE-27	UE-15	UE-25	UE-27	spoza UE-15	spoza UE-25	spoza UE-27	spoza UE-15	spoza UE-25	spoza UE-27
	eksport			import			eksport			import		
2003	6502	.	.	5457	.	.	4667	.	.	5197	.	.
2004	8714	9777	9819	8730	9979	10053	4609	3546	3504	4584	3335	3261
2005	10737	12033	12086	10338	11740	11822	5555	4259	4206	5224	3822	3740
2006	13422	15267	15334	12861	14720	14788	7112	5267	5200	6953	5094	5026
2007	18625	21191	21336	15631	18037	18204	10040	7474	7329	8370	5964	5797
2008	22263	25654	25852	19572	22817	22992	12977	9586	9388	10532	7287	7112
2009	17798	20873	21027	15943	18224	18347	10882	7807	7653	7992	5711	5588

Ź r ó d ł o: obliczenia własne na podstawie *Trade...* (2002).

Biorąc pod uwagę dynamikę polskiego handlu zauważyć można, że zarówno w eksporcie, jak i w imporcie w przypadku trzech ugrupowań dominowała tendencja wzrostowa (z wyjątkiem 2009 r.). Warto odnotować, że zaobserwowano niewielkie różnice w intensyfikacji obrotów usługowych między Polską a UE-25 i UE-27. Świadczyć to może o tym, iż Rumunia i Bułgaria nie odgrywają istotnej roli jako odbiorcy i dostawcy usług na polski rynek. Słabą aktywność polskich usługodawców w tych krajach oraz niski stopień ekspansji na polski rynek ze strony rumuńskich i bułgarskich dostawców usług można wytłumaczyć istnieniem naturalnych barier w rozwoju wzajemnej wymiany, takich jak niski stopień dopasowania krajowych struktur gospodarczych. W konsekwencji rozszerzenie Unii w 2007 r. nie spowodowało umocnienia się pozycji tego ugrupowania w polskim handlu usługami.

Akcesja Polski do UE wpłynęła także na strukturę geograficzną polskiego handlu usługami. Z danych zawartych w tabl. 1 wynika, że pozycja Unii polepszyła się w porównaniu z 2003 r. W 2009 r. na pozaunijne państwa przypadało ok. 27% polskiego eksportu i 23% importu, gdy w 2003 r. udział ten był znacznie wyższy. Jednocześnie stwierdzić należy, że w badanym okresie umocniła się dominująca rola krajów „starej” UE. W 2003 r. grupa tych państw absorbowała 58,2% polskiego eksportu i 43,8% importu usług. W 2009 r. udział ten wzrósł odpowiednio do 62,1% i 66,6%, przy czym największa dynamika miała miejsce

między latami 2003 i 2004. W kolejnych latach pozycja Unii podlegała niewielkim zmianom. Różnice dotyczące skrajnych wartości, jakie odnotowano w polskim eksporcie pomiędzy 2004 r. a 2009 r. wynosiły odpowiednio dla każdego z ugrupowań: 3,8 p.proc., 1,5 p.proc. i 1,4 p.proc., a w imporcie: 1,7 p.proc., 1,8 p.proc. i 2,1 p.proc.

Zaobserwować również można, że akcesja Polski do UE zbiegła się ze wzrostem udziału UE-15 w całkowitym polskim eksporcie i imporcie, podczas gdy rozszerzenie o Rumunię i Bułgarię nie spowodowało istotnych zmian w strukturze geograficznej polskiego handlu usługami. Spadek obrotów między Polską a UE, który wystąpił w 2009 r. nie wpłynął na zmniejszenie się pozycji, jaką zajmują w polskim imporcie w relacji do reszty świata państwa UE-15, UE-25 i UE-27. Co więcej, wzrostowi wartości usług na rynku tych trzech ugrupowań w latach 2004—2008 nie towarzyszyło zwiększenie się ich udziałów. W badanym okresie pozycja państw pozaunijnych umocniła się w polskim eksporcie.

Stwierdzić można, że przed formalnym przystąpieniem Polski do UE ugrupowanie to odgrywało istotną rolę w polskim handlu usługami. Między okresem przedakcesyjnym a okresem poakcesyjnym wzrósł wolumen obrotów usługowych Polski z Unią i jednocześnie spadło znaczenie krajów pochodzących spoza tego ugrupowania. Umocnienie się UE jako dostawcy i odbiorcy polskich usług nastąpiło głównie dzięki rozwojowi eksportu i importu z krajami „starej” UE oraz było konsekwencją rozszerzenia się Wspólnoty w 2004 r. Likwidacja barier we wzajemnej wymianie pozwoliła polskim usługodawcom na zwiększenie aktywności na rynku unijnym. Z kolei polscy konsumenci uzyskali dostęp do większej liczby rodzajów usług, a w konsekwencji wzrosła ich konsumpcja. Zwiększenie się wielkości usług, jakie Polska zakupuje oraz sprzedaje na rynku unijnym oznacza pojawienie się nowych możliwości pogłębiania i poszerzania przez Polskę, jak i pozostałe państwa członkowskie UE, specjalizacji o charakterze zarówno międzygałęziowym, jak i wewnątrzgałęziowym.

SPECJALIZACJA MIĘDZYGALĘZIOWA POLSKI W HANDLU USŁUGAMI Z UE

Specjalizacja międzygałęziowa wynika z przewagi komparatywnej polegającej na zdolności kraju do wytworzenia danego produktu względnie taniej w stosunku do innych produktów w porównaniu z innymi państwami. Kraj zatem eksportuje te usługi, w których ma przewagę komparatywną. W analizie tak wyrażonej specjalizacji międzygałęziowej kraju w handlu usługami wykorzystać można wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej (*RCA*), którego autorem jest Bela Balassa¹.

¹ Indeks *RCA* pokazuje stopień przewagi komparatywnej danego kraju nad innymi państwami, która wynika z różnic w technologii czy też odmiennego wyposażenia w czynniki wytwórcze. Obrazuje zatem względne koszty wytworzenia usługi, jak i różnice w czynnikach pozacenowych, takich jak np. jakość — Mongiało D. (2007b); Mongiało D. (2007c), s. 37—39.

Miernik Balassy wyrazić można w następujący sposób:

$$RCA_j^A = (X_j^A/X^A)/(X_j^{REF}/X^{REF}) \cdot 100$$

gdzie:

- RCA_j^A — wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej kraju A w świadczeniu usługi j ,
 X_j^A — wielkość eksportu usługi j kraju A ,
 X^A — całkowity eksport usług kraju A ,
 X_j^{REF} i X^{REF} — analogiczne wartości dla grupy krajów będącej punktem odniesienia.

Wartość RCA większa niż 100 oznacza, że kraj ma ujawnioną przewagę komparatywną w produkcji danej usługi, czyli specjalizuje się w eksporcie tej usługi. Jeśli zaś RCA jest mniejszy niż 100, to kraj A nie ma takiej przewagi i jest względnie niewyspecjalizowany w eksporcie tego produktu.

W tabl. 2 przedstawiono wartość miernika RCA dla Polski². Na podstawie tych informacji stwierdzić można, w jakich sektorach Polska zajmowała relatywnie lepszą pozycję konkurencyjną i jakie zmiany nastąpiły w okresie przed oraz po akcesji.

**TABL. 2. WSKAŹNIK UJAWNIONEJ PRZEWAGI KOMPARATYWNEJ POLSKI
WOBEĆ UE-15, UE-25 I UE-27**

Sektory usług	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Transport ogółem	157	147	154	157	148	137	149
transport morski	116	61	57	52	44	39	45
pasażerski	26	37	44	68	58	56	85
towarowy	140	60	51	49	44	38	42
pozostały	31	71	106	72	44	42	57
transport lotniczy	84	76	75	67	62	58	55
pasażerski	117	105	108	86	79	69	65
towarowy	43	61	38	40	41	35	40
pozostały	19	19	21	37	35	50	45
transport kolejowy	994	489	413	413	341	296	299
pasażerski	.	93	87	78	63	54	71
towarowy	.	605	519	522	427	379	403
pozostały	.	919	616	611	416	274	200
transport drogowy	232	405	497	504	506	458	498
pasażerski	.	592	710	1034	1355	749	1023
towarowy	.	438	544	562	561	511	556
pozostały	.	115	119	81	107	114	136
transport wodny śródlądowy	102	105	84	166	122	369	61
pasażerski	.	93	68	23	60	22	145
towarowy	.	102	70	72	54	14	37
pozostały	.	181	341	1267	689	1988	201
transport rurociągowy i przesył energii elektrycznej	1936	987	1053	811	675	479	401

² Podział sektora usług na podsektory i kategorie w tabl. 1 i dalszych tablicach odpowiada metodologii przyjętej w klasyfikacji usług bilansu płatniczego MFW (tzw. EBOPS) — *Manual...* (2002).

**TABL. 2. WSKAŹNIK UJAWNIONEJ PRZEWAGI KOMPARATYWNEJ POLSKI
WOBEC UE-15, UE-25 I UE-27 (dok.)**

Sektory usług	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Pozostałe usługi wspomagające i uzupełniające							
transport	.	69	80	128	125	203	312
Podróże	160	167	158	149	164	154	143
Usługi pocztowe i telekomunikacyjne	73	90	73	73	68	65	77
pocztowe i kurierskie	.	35	38	51	42	48	82
telekomunikacyjne	.	103	81	78	73	68	76
Usługi budowlane	234	232	219	244	229	211	197
Usługi ubezpieczeniowe	53	16	22	20	3	16	3
Usługi finansowe	20	16	17	12	14	18	18
Usługi informatyczne i informacyjne	23	28	23	37	41	43	46
informatyczne	19	28	24	39	44	44	49
informacyjne	48	23	15	19	23	31	23
Honoraria i opłaty licencyjne	11	6	9	5	9	16	7
Pozostałe usługi gospodarcze	48	56	62	69	71	85	93
Pośrednictwo handlowe i pozostałe usługi							
związane z handlem	23	17	24	18	21	42	35
handlowe	1	.	.	.	4	3	0
związane z handlem	38	43	65	54	56	140	123
Usługi leasingu operacyjnego	22	8	20	22	12	14	21
Pozostałe usługi gospodarcze, profesjonalne							
i techniczne	55	68	75	88	92	103	116
prawne, księgowe, doradztwo w zakresie za-							
rzadzania i <i>public relations</i>	38	58	65	73	79	80	104
reklama, badanie rynku i sondaże opinii pu-							
blicznej	20	108	143	212	213	291	303
badawczo-rozwojowe	16	27	36	33	35	39	41
architektoniczne, inżynieryjne i pozostałe							
usługi techniczne	57	61	76	80	82	101	98
rolnicze, wydobywcze i przetwórstwo na							
miejsu	167	122	146	211	204	136	224
inne biznesowe	119	77	97	116	130	177	206
Usługi osobiste, kulturalne i rekreacyjne	52	52	48	68	68	64	51
Usługi audiowizualne i pozostałe usługi po-							
krewne	26	25	27	43	34	38	24
Pozostałe usługi osobiste, kulturalne i rekre-							
acyjne	94	128	94	110	116	103	91

Ź r ó d ł o: obliczenia własne na podstawie: Mongiało D. (2006); *Trade...* (2002).

Polska przed akcesją (dane za 2002 r.) była konkurencyjna wobec UE jedynie w niektórych gałęziach transportu. Wy tłumaczyć to można tym, że rynek usług transportowych jest bardzo zróżnicowany. Generalnie, w statystyce wyróżnia się siedem gałęzi transportowych (transport: morski, lotniczy, kolejowy, drogowy, wodny śródlądowy, kosmiczny i rurociągowy wraz z przesyłem energii) oraz usługi je wspomagające i uzupełniające. Te branże łączy istota samej usługi, natomiast różni sposób, w jaki oferta przewozowa jest wykonywana. Na konkurencyjność w transporcie wpływ mają zatem czynniki w zależności od konkretnego segmentu. W sektorze usług transportowych Polska przed akcesją miała przewagę komparatywną nad krajami UE przede wszystkim w transporcie rurociągowym, który wykorzystuje się głównie do transportowania produktów naftowych i gazu ziemnego, przy czym wyliczone wartości z tytułu obrotu tymi usługami obejmują również należności i zobowiązania wynikające z międzynarodowego przesyłu energii elektrycznej. Na drugim miejscu uplasował się przewóz kolejowy. Polska wyspecjalizowała się również w przewozach drogowych.

Ponadto polscy usługodawcy byli relatywnie efektywniejsi w transporcie morskim frachtu, natomiast w przewozach lotniczych pasażerskich odnotowano jedynie niewielką przewagę komparatywną.

Polska miała też lepszą pozycję konkurencyjną w sektorze usług budowlanych, charakteryzujących się generalnie dużą pracochłonnością.

Trzecią polską specjalizacją w handlu usługami przed akcesją były podróże. Pojęcie to obejmuje wartość dóbr i usług, które są kupowane przez cudzoziemców przyjeżdżających zarówno w celach prywatnych, jak i służbowych, a także wydatki poniesione przez zagranicznych studentów i pacjentów³. Indeks ujawnionej przewagi komparatywnej Polski w podróżach rozumieć należy w ten sposób, że cudzoziemcy przebywając w Polsce wydali relatywnie więcej na usługi i dobra niż wyniosły wydatki Polaków, którzy zdecydowali się np. na leczenie za granicą, studiowanie czy wypoczynek poza granicami kraju w ramach ofert zagranicznych biur podróży, czy też wydatki polskich obywateli poniesione w trakcie zagranicznych podróży służbowych.

Z przedstawionych w tabl. 2 danych wynika, że spośród usług świadczonych dla biznesu (tzw. usługi gospodarcze), gdzie przewaga komparatywna wynika bardziej z kapitału ludzkiego niż kapitału rzeczowego czy też finansowego, polscy usługodawcy okazali się w okresie przedakcesyjnym bardziej efektywni w dwóch kategoriach. Pierwszą z nich są usługi rolnicze, wydobywcze i przetwórstwo. Grupa ta obejmuje takie rodzaje działalności usługowej, jak: utylizacja odpadów i usuwanie zanieczyszczeń, rekultywacja obszarów górniczych, dostarczanie maszyn rolniczych z obsługą, zbieranie plonów, przetwórstwo zbóż, zwalczanie szkodników, hodowla i opieka nad zwierzętami, usługi w zakresie łowiectwa, traperstwa, leśnictwa i wyrębu lasów oraz rybołówstwa, usługi wydobywcze świadczone na polach naftowych i gazowych (w tym wiercenie, budowa wież wiertniczych), jak również górnicze usługi inżynierskie i badania geologiczne. Dlatego pozycja konkurencyjna Polski może różnić się w poszczególnych rodzajach usług objętych tą kategorią. Drugą kategorią okazały się inne usługi biznesowe, do których zalicza się w szczególności: działalność w zakresie pośrednictwa pracy oraz usługi ochrony, detektywistyczne, tłumaczenia, fotograficzne czy utrzymywanie czystości w budynkach.

Uzyskanie przez Polskę członkostwa wywołało istotne zmiany w konkurencyjności polskich usługodawców na rynku unijnym. We wszystkich sektorach usługowych wskaźnik *RCA* zmienił się w okresie od 2002 r. do 2009 r., ale skala tego zjawiska była różna.

Polska już od pierwszego roku członkostwa w UE utraciła pozycję konkurencyjną w transporcie morskim frachtu. Ostatecznie w 2009 r. wskaźnik ten osiągnął wartość prawie 2,6 razy mniejszą niż w 2002 r. Drugim sektorem, w którym usługodawcy unijni uzyskali przewagę komparatywną nad polskimi konkurentami był pasażerski transport lotniczy. Po przystąpieniu do UE Rumunii i Bułgarii, pozycja Polski pogorszyła się jeszcze bardziej. Jednocześnie zmniejsz-

³ *Manual...* (2002), s. 29 i 38.

szyla się przewaga komparatywna Polski w innych gałęziach transportu. Największy bezwzględny spadek pozycji Polski odnotowano w transporcie rurociągowym. Podobna tendencja wystąpiła w przewozach kolejowych. Polskim usługodawcom nie udało się utrzymać wysokiej specjalizacji w eksporcie tych usług, o czym świadczy ponad 3,3 razy spadek wartości indeksu Balassy w okresie między 2002 r. a 2009 r. Kraj nasz nie jest również konkurencyjny w transporcie kolejowym pasażerskim, natomiast specjalizuje się w przewozach towarowych i świadczeniu pozostałych usług dla transportu kolejowego. Kolejną gałęzią transportu, której pozycja konkurencyjności relatywnie pogorszyła się w badanym okresie, okazał się transport wodny śródlądowy.

W stosunku do okresu przed akcesją przewaga komparatywna Polski nad UE zmniejszyła się w budownictwie i w podróżach. Polskim usługodawcom udało się natomiast wzmocnić przewagę komparatywną w przypadku transportu drogowego. Wzrost konkurencyjności polskich przewoźników charakteryzował wszystkie segmenty tej gałęzi, ale kluczową rolę odgrywały przewozy pasażerskie, przy czym specjalizacja eksportowa Polski osiągnęła w 2009 r. najwyższą wartość spośród zidentyfikowanych w innych sektorach usługowych.

Polsce udało się zwiększyć też przewagę komparatywną w usługach rolniczych, wydobywczych i przetwórstwa oraz w innych usługach biznesowych. W latach 2007 i 2009 miernik Balassy wyliczony dla tych dwóch kategorii był wyższy niż dla podróży.

Istotne wydaje się pojawienie nowych sektorów, dzięki którym Polska po 2005 r. stała się bardziej konkurencyjna w stosunku do innych państw członkowskich UE. Dotyczy to wybranych rodzajów usług dla biznesu. W szczególności Polska uzyskuje przewagę komparatywną w świadczeniu usług reklamowych, badaniu opinii rynku i opinii publicznej, dla których miernik *RCA* w 2009 r. wzrósł ponad 15-krotnie w porównaniu z 2002 r. Ponadto jesteśmy bardziej konkurencyjni w wykonywaniu usług związanych z handlem poza samym pośrednictwem handlowym.

Jeśli chodzi o świadczenie wspólnych w zakresie wszystkich gałęzi transportowych usług wspomagających i wspierających (przeładunek, załadunek i rozładunek pojemników, składowanie i magazynowanie, pakowanie i przepakowywanie, holowanie, pilotaż i pomoc nawigacyjna dla przewoźników, konserwacja i czyszczenie sprzętu transportowego, operacje ratownicze) stwierdzić można, że polscy usługodawcy w 2006 r. stali się bardziej aktywni w tej działalności niż ich konkurenci unijni, przy czym specjalizacja eksportowa w tej kategorii jest obecnie wyraźniejsza niż w podróżach.

Podsumowując, warto szczególnie podkreślić, że polscy usługodawcy stali się bardziej efektywni w świadczeniu niektórych nowoczesnych usług dla biznesu, które stanowią obecnie główny czynnik rozwoju gospodarki. Słabo jednak wypada pozycja Polski w sektorze ubezpieczeń i usług finansowych (obejmujących m.in. bankowość i pośrednictwo w obrocie papierami wartościowymi), a także w działalności badawczo-rozwojowej oraz w sprzedaży honorariów i opłat licencyjnych.

SPECJALIZACJA WEWNĄTRZGAŁĘZIOWA POLSKI W OBROcie USŁUGOWYM Z UE

Handel wewnątrzgałęziowy polega na dwukierunkowej wymianie produktów identycznych lub zróżnicowanych (bliskie substytuty). W przypadku produkcji i obrotu tymi drugimi wymagane jest posiadanie specjalizacji wewnątrzgałęziowej. Oczekiwać należy, że ten typ międzynarodowej wymiany handlowej występować będzie w obrocie usługowym, co uzasadnione jest tym, że są one produktami silnie zróżnicowanymi, a na rynku usług obecne są korzyści skali. Zróżnicowanie usług wynika z ich niematerialności, ale także z faktu, że specyfiką większości z nich jest jednoczesność ich świadczenia i konsumpcji, nierozdzielność z wykonawcą oraz zindywidualizowany charakter. Zróżnicowanie dotyka w różnym stopniu rynek usług, a najsilniej charakteryzuje usługi finansowe, transport lotniczy, usługi edukacyjne, usługi kurierskie czy też usługi dla biznesu⁴. Drugim warunkiem pojawienia się specjalizacji wewnątrzgałęziowej są rosnące korzyści skali. Determinują one szczególnie działalność w niektórych gałęziach transportu i w segmencie stacjonarnych usług telekomunikacyjnych. Wpływają także istotnie na działalność w sektorze finansowym i na rynku ubezpieczeń.

Intensywność handlu wewnątrzgałęziowego między krajami zależy od wielu czynników, wśród których wymienić można integrację regionalną. Dotyczyć zatem powinna w szczególności obrotów między Polską a członkami UE. Do pomiaru intensywności wymiany wewnątrzgałęziowej używa się najczęściej indeksu Grubela-Lloyda⁵. Do potrzeb artykułu wykorzystano następującą formułę tego miernika:

$$B_j = [(X_j + M_j) - |X_j - M_j|] / (X_j + M_j)$$

gdzie:

X_j — eksport produktu j ,

M_j — import produktu j ,

B_j — miara intensywności handlu wewnątrzgałęziowego produktem j , która może osiągać wartości od 0 do 1.

Wskaźnik wynosi zero, gdy kraj importuje produkt lub go eksportuje (odpowiada sytuacji specjalizacji międzygałęziowej). Miernik B_j równy jest 1, gdy eksport zrówna się z importem, co oznacza pełną specjalizację wewnątrzgałęziową.

Specjalizacja wewnątrzgałęziowa pojawiła się w obrocie między Polską a państwami UE jeszcze przed akcesją do tego ugrupowania. Świadczą o tym dane przedstawione w tabl. 3. Wynika z nich, że spośród sektorów usługowych

⁴ Mongiało D. (2007b).

⁵ Grubel H. G., Lloyd P. J. (1975), s. 21.

największe znaczenie miał przede wszystkim handel dwukierunkowy w podróżach i usługach finansowych, występował bowiem w wymianie z każdym z członków UE, przy czym dominował w większości przypadków. Nakładanie się eksportu i importu odgrywało również istotną rolę w usługach ubezpieczeniowych, transporcie morskim i lotniczym oraz w dalszej kolejności w budownictwie. Handel wewnątrzgałęziowy okazał się mniejszy w sektorze usług informatycznych i informacyjnych oraz w obrocie honorariami i opłatami licencyjnymi. Z uwagi na relatywnie wysoki stopień agregacji danych dostępnych za 2001 r. trudno jest jednoznacznie stwierdzić, jaki charakter handlu dominował w pozostałych gałęziach transportu⁶. Ponadto wyliczone dla usług pocztowych i telekomunikacyjnych, pozostałych usług gospodarczych oraz usług kulturalnych i rekreacyjnych mierniki Grubela-Lloyda mogą nie być miarodajne, ponieważ te sektory obejmują bardzo zróżnicowaną grupę usług i każdą z nich traktować powinno się jako odmienną gałąź, a zatem byłaby to wymiana międzygałęziowa.

**TABL. 3. INTENSYWNOŚĆ HANDLU WEWNĄTRZGAŁĘZIOWEGO
MIĘDZY POLSKĄ A KRAJAMI UE W 2001 R.**

Sektory usług	BELU	DK	DE	EL	FR	IT	NL	AT	PT	FI	SE	GB
Transport	0,52	0,91	0,42	0,36	0,96	1,00	0,46	0,86	0,50	0,53	0,81	0,71
morski	0,00	0,25	0,47	0,00	1,00	0,60	0,50	0,31	.	0,45	0,81	0,67
lotniczy	0,40	.	0,57	.	0,87	0,69	0,75	0,93	0,00	0,86	0,00	0,86
pozostały	.	.	.	1,00	0,88	0,94	0,37	0,84	0,00	1,00	.	0,38
Podróże	0,90	0,57	0,80	0,25	0,75	0,80	0,43	0,83	0,67	0,95	0,29	0,90
Usługi:												
pocztowe i telekomu-												
nikacyjne	0,00	.	0,83	0,00	0,88	0,16	0,80	0,73	0,10	.	0,67	.
budowlane	0,00	.	0,30	.	0,93	0,50	0,78	1,00	0,00	.	0,89	.
ubezpieczeniowe	1,00	.	0,53	.	.	0,47	.	0,59	.	.	0,00	0,77
finansowe	0,97	.	0,42	.	0,86	.	0,80	0,55	.	.	.	0,23
informatyczne i infor-												
macyjne	0,00	.	0,81	.	.	0,00	0,25	0,00	.	.	0,63	.
honoraria i opłaty li-												
cencyjne	.	1,00	1,00	.	0,12	0,00	0,42	0,00	.	.	0,89	.
pozostałe usługi go-												
spodarcze	0,72	0,75	0,71	0,00	0,73	0,55	0,98	0,57	0,00	.	0,68	0,55
osobiste, kulturalne i re-												
kreacyjne	0,67	1,00	0,67	0,00	0,73	0,00	0,25	1,00	.	.	0,00	0,32

U w a g a. BELU — Belgia i Luksemburg, DK — Dania, DE — Niemcy, EL — Grecja, FR — Francja, IT — Włochy, NL — Niderlandy, AT — Austria, PT — Portugalia, FI — Finlandia, SE — Szwecja, GB — W. Brytania. Brak danych dla Irlandii i Hiszpanii.

Ź r ó d ł o: opracowanie na podstawie Mongiało D. (2006).

W tabl. 4 podano mierniki wymiany wewnątrzgałęziowej dotyczące obrotów Polski z UE w 2005 r., a tabl. 5 przedstawia informacje na temat obecności dwukierunkowej wymiany w polskim handlu z 26 krajami UE w 2009 r. Na ich podstawie można dokonać oceny stopnia nasycenia handlu tą postacią wymiany.

⁶ Termin „inny transport” obejmuje pozostałe pięć gałęzi transportu, wraz ze świadczonymi powiązanymi usługami wspomagającymi i wspierającymi.

TABL. 4. INDEKS GRUBELA-LLOYDA DLA POLSKIEGO HANDLU USŁUGAMI Z PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI UE W 2005 R.

Wybrane usługi wewnątrzgałęziowe	AT	BE	CZ	DK	EE	FI	FR	DE	EL	HU	IE	IT
Transport:												
morski	0,86	0,78	0,64	0,40	0,83	0,85	0,84	0,90	0,97	0,69	0,62	0,84
lotniczy	0,93	0,85	0,86	0,93	0,50	0,78	0,73	0,91	0,67	0,60	0,55	0,90
kolejowy	0,87	0,52	0,82	0,94	0,74	0,67	1,00	0,66	1,00	0,70	0,57	0,99
drogowy	0,69	0,48	0,84	0,50	0,34	0,74	0,58	0,78	0,73	0,64	0,41	0,95
wodny śródlądowy	.	.	.	0,57	.	0,00	0,00	0,67	.	0,00	.	.
rurociągowy przesył energii elektrycznej	0,00	1,00	0,30	.	.	0,00	0,00	0,61	.	0,00	.	.
pozostałe usługi wspomagające i wspierające transport	0,74	0,83	0,50	0,67	.	0,57	0,48	0,90	0,00	1,00	0,00	0,57
Podróże	0,00	0,00	0,00	0,00	.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Usługi:												
pocztowe i kurierskie	1,00	0,50	0,50	0,57	.	0,00	0,75	0,94	1,00	1,00	.	0,82
telekomunikacyjne	0,90	0,82	0,96	0,86	.	0,53	0,69	0,95	0,65	0,48	1,00	0,67
budowlane	0,66	0,65	0,96	0,60	0,00	0,22	0,63	0,58	0,24	0,89	0,21	0,82
ubezpieczeniowe	0,49	0,48	0,80	0,00	.	2,00	.	0,28	.	0,00	0,12	.
finansowe	0,63	0,69	0,71	0,63	0,00	0,43	0,83	0,76	0,57	0,94	0,64	0,71
informatyczne i informacyjne	0,22	0,60	0,55	0,14	.	0,80	0,59	0,69	0,17	0,83	0,73	0,45
honoraria i opłaty licencyjne	0,14	0,60	0,00	0,04	.	0,00	0,01	0,03	1,00	0,00	0,04	0,03
pośrednictwo handlowe i pozostałe usługi związane z handlem	0,80	0,51	1,00	0,89	0,00	0,82	0,22	0,69	0,83	0,10	0,04	0,64
leasingu operacyjnego	0,74	0,00	0,00	0,59	.	0,00	0,46	0,87	.	0,00	0,00	0,67
prawnicze	0,90	1,00	0,24	0,45	.	0,25	0,86	0,59	0,00	0,62	0,65	0,75
rachunkowe, audytowe, księgowe i doradztwo podatkowe	0,35	0,69	0,31	1,00	1,00	0,52	0,98	0,82	0,44	0,55	0,72	0,75
doradztwa w zakresie biznesu, zarządzania i <i>public relations</i>	0,07	0,39	0,41	0,19	.	0,18	0,19	0,32	1,00	0,81	0,21	0,16
reklama, badanie rynku i sondaże opinii publicznej	0,93	0,53	0,46	0,82	0,00	0,64	0,54	0,62	0,57	0,94	0,09	0,81
badawczo-rozwojowe	0,25	0,07	1,00	0,00	0,00	0,00	0,28	0,87	1,00	0,00	0,08	0,65
architektoniczne, inżynierskie i pozostałe usługi techniczne	0,36	0,75	0,51	0,80	0,00	0,67	0,49	0,71	0,00	0,84	0,66	0,35
audiowizualne i pozostałe usługi związane z	0,00	1,00	0,22	0,00	.	0,00	0,73	0,59	.	0,57	.	0,67
edukacją	0,57	0,00	0,00	0,00	.	1,00	0,14	0,92	.	0,00	0,00	0,82
ochroną zdrowia	0,33	0,00	0,44	0,00	.	.	0,57	1,00	.	.	.	1,00

TABL. 4. INDEKS GRUBELA-LLOYDA DLA POLSKIEGO HANDLU USŁUGAMI Z PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI UE W 2005 R. (dok.)

Wybrane usługi wewnętrzne	LU	NL	PT	SK	SI	SP	SE	GB	CY	MT	LV	LT
Transport:												
morski	0,22	0,87	0,44	0,81	0,83	0,60	0,81	0,82	0,58	0,46	0,65	0,65
lorniczy	0,59	0,91	0,57	0,31	0,57	0,53	0,72	0,82	0,75	0,00	0,67	0,40
kolejowy	0,33	0,89	0,44	0,83	0,38	0,70	0,41	0,69	0,05	0,00	0,86	0,77
drogowy	0,46	0,53	0,72	0,75	0,69	0,65	0,60	0,36	0,27	0,00	0,44	0,88
wodny śródlądowy	0,00	0,08	-	-	-	-	1,00	1,00	0,00	-	-	-
rurociągowy przesył energii elektrycznej	-	0,00	-	0,67	0,00	-	1,00	0,00	-	-	-	-
pozostałe usługi wspomagające i wspierające transport	-	0,56	0,00	1,00	-	0,83	0,74	0,92	0,57	-	0,00	0,00
Podróże	0,00	0,00	0,02	0,03	0,00	0,65	0,79	0,02	0,13	0,05	0,00	0,55
Usługi:												
pocztowe i kurierskie	0,00	0,83	-	1,00	-	0,44	1,00	0,75	0,17	0,00	-	-
telekomunikacyjne	0,63	0,57	0,00	0,27	0,33	0,70	0,93	0,73	0,91	-	1,00	0,65
budowlane	0,01	0,35	0,72	0,45	0,00	0,12	0,80	0,79	0,91	-	0,57	0,49
ubezpieczeniowe	0,57	0,57	-	0,00	-	0,83	0,58	0,28	-	-	0,00	0,00
finansowe	0,82	0,90	0,00	1,00	-	0,29	0,87	0,82	0,91	-	0,67	0,00
informatyczne i informacyjne	0,64	0,20	0,00	1,00	0,00	0,54	0,77	0,41	0,14	-	0,57	0,24
honoraria i opłaty licencyjne	0,00	0,16	0,00	0,44	0,00	0,00	0,11	0,07	0,00	0,00	0,00	-
pośrednictwo handlowe i pozostałe usługi związane z handlem	0,91	0,79	-	1,00	-	0,75	0,79	0,80	0,00	-	0,82	0,00
leasingu operacyjnego	-	0,58	-	0,00	-	0,00	0,57	0,53	0,00	-	0,00	0,00
prawnicze	0,24	0,64	0,00	0,00	-	0,33	0,74	0,86	0,57	-	0,00	1,00
rachunkowe, audytowe, księgowe i doradztwo podatkowe	0,90	0,62	0,09	0,59	-	0,73	0,96	0,65	0,22	-	0,44	0,50
doradztwa w zakresie biznesu, zarządzania i public relations	0,08	0,32	-	1,00	0,00	0,13	0,09	0,27	0,27	-	-	0,00
reklama, badanie rynku i sondaże opinii publicznej	0,15	0,46	-	0,44	0,00	0,57	0,02	0,99	0,12	-	0,00	0,12
badańczo-rozwojowe	0,00	0,72	0,00	0,00	-	0,33	1,00	0,50	-	-	0,00	0,00
architektoniczne, inżynieryjne i pozostałe usługi techniczne	0,13	0,43	0,83	0,58	0,37	0,57	0,50	0,82	0,77	-	0,82	1,00
audytorialne i pozostałe usługi związane z	-	-	-	-	-	0,00	0,00	0,65	1,00	0,00	0,00	0,00
edukacją	0,00	0,82	-	-	-	0,00	0,57	0,87	0,00	-	-	-
ochroną zdrowia	-	0,00	-	-	-	0,00	-	0,00	-	-	-	-

U w a g a. AT — Austria, BE — Belgia, CZ — Czechy, DK — Dania, EE — Estonia, FI — Finlandia, FR — Francja, DE — Niemcy, EL — Grecja, HU — Węgry, IE — Irlandia, IT — Włochy, LU — Luksemburg, NL — Niderlandy, PT — Portugalia, SK — Słowacja, SI — Słowenia, SP — Hiszpania, SE — Szwecja, GB — W. Brytania, CY — Cypr, MT — Malta, LV — Łotwa, LT — Litwa.

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Trade...* (2002).

TABL. 5. INDEKS GRUBELA-LLOYDA DLA POLSKIEGO HANDLU USŁUGAMI Z PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI UE W 2009 R.

Wybrane usługi wewnętrzne	AT	BE	CZ	DK	EE	FI	FR	DE	EL	HU	IE	IT	LU
Transport:													
morski	0,82	0,83	0,52	0,39	0,60	0,73	0,88	0,99	0,92	0,75	0,84	0,84	0,95
lotniczy	0,88	0,39	0,66	0,77	1,00	0,68	0,46	0,72	0,51	0,59	0,40	0,36	0,44
kolejowy	0,75	0,72	0,90	0,54	0,29	0,77	0,98	0,73	0,44	0,84	0,74	0,87	0,49
drogowy	0,61	0,49	0,68	0,42	0,92	0,90	0,57	0,62	0,51	0,81	0,49	0,84	0,43
wodny śródlądowy	.	.	.	.	.	.	0,00	0,54	.	.	.	0,00	0,00
rurociągowy	.	0,13	0,56	0,87	.	0,00	1,00	0,51	.	.	.	.	.
pozostałe usługi wspomagające i uzupełniające transport	0,57	0,80	0,97	0,50	0,00	0,56	0,21	0,83	0,44	0,16	0,74	0,70	0,00
Podróże	0,68	0,24	0,97	0,82	0,97	0,71	0,90	0,69	0,32	0,83	0,62	0,46	0,56
Usługi:													
pocztowe i kurierskie	0,60	0,72	0,08	0,71	.	.	0,42	0,71	1,00	1,00	0,60	0,70	.
telekomunikacyjne	0,83	0,97	0,94	1,00	0,71	0,30	0,65	0,93	0,24	0,67	0,66	0,99	0,84
budowlane	0,89	0,46	0,97	0,59	0,57	0,40	0,77	0,79	0,29	0,17	0,70	0,70	0,92
ubezpieczeniowe	0,71	0,46	0,48	.	.	0,00	.	.	.	.	0,50	.	.
finansowe	0,57	0,66	0,86	0,53	0,57	0,24	0,46	0,63	0,61	0,97	0,86	0,92	0,53
informatyczne i informacyjne	0,80	0,78	0,83	0,75	0,38	0,62	0,61	0,84	0,51	0,66	0,63	0,57	0,21
honoraria i opłaty licencyjne	0,06	0,19	0,97	0,15	0,00	0,78	0,09	0,11	0,84	0,87	0,02	0,66	0,13
pośrednictwo handlowe i usługi powiązane	0,39	0,62	0,86	0,96	0,83	0,86	0,55	0,99	0,87	0,10	0,65	0,78	0,86
leasingu operacyjnego	0,14	0,97	0,29	0,72	.	0,57	0,97	0,53	.	0,00	0,71	0,69	0,00
prawnicze	0,33	1,00	0,47	0,86	.	1,00	0,39	0,75	0,00	0,57	0,53	1,00	0,68
rachunkowe, audytowe, księgowe i doradztwo podatkowe	0,69	0,56	0,64	0,34	0,25	0,84	0,90	0,99	0,71	0,84	0,96	0,83	0,78
doradztwa w zakresie biznesu, zarządzania i <i>public relations</i>	0,36	0,42	0,75	0,68	.	0,13	0,20	0,86	0,43	0,86	0,94	0,74	0,34
reklama, badanie rynku i sondaże opinii publicznej	0,51	0,12	0,64	0,56	0,10	1,00	0,78	0,65	0,57	0,59	0,32	0,84	0,86
badawczo-rozwojowe	0,50	0,17	0,22	0,86	0,00	0,00	0,70	0,68	1,00	0,00	0,54	0,16	0,00
architektoniczne, inżynierskie i pozostałe usługi techniczne	0,69	0,90	0,56	0,80	0,57	0,93	0,46	0,98	0,83	0,81	0,75	0,28	0,26
audiowizualne i pozostałe usługi związane z	0,00	1,00	0,86	1,00	.	0,00	0,33	0,56	0,00	0,44	0,00	0,57	0,00
edukacją	0,36	0,20	0,00	0,00	.	0,44	0,95	0,74	0,00	0,00	1,00	0,71	.
ochroną zdrowia	0,48	0,67	0,36	0,00	.	0,00	0,65	0,42	.	0,00	0,22	0,57	0,00

TABL. 5. INDEKS GRUBELA-LLOYDA DLA POLSKIEGO HANDLU USŁUGAMI Z PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI UE W 2009 R. (dok.)

Wybrane usługi wewnętrzne	NL	PT	SK	SI	SP	SE	GB	BU	CY	MT	RO	LV	LT
Transport:													
morski	0,69	0,59	0,73	0,67	0,95	0,88	0,80	0,53	0,74	0,30	0,32	0,32	0,17
lotniczy	0,47	0,78	0,65	0,71	0,29	0,40	0,96	0,56	0,30	.	1,00	0,49	0,86
kolejowy	0,81	0,83	0,72	0,83	0,52	0,52	0,83	0,83	0,67	.	0,72	0,44	0,29
drogowy	0,61	0,57	0,85	0,82	0,67	0,58	0,40	0,50	0,14	0,57	0,45	0,71	0,75
wodny śródlądowy	0,44	.	0,00	.	0,00	0,00	0,36	.	0,00	.	.	0,00	.
rurociągowy	.	.	0,00	.	0,44	0,00	0,44	.	0,00	.	.	.	.
pozostałe usługi wspomagające i uzupełniające transport	0,99	.	0,51	.	0,67	0,13	0,19	.	0,00	.	.	0,35	1,00
Podróże	0,68	0,77	0,62	0,21	0,52	0,62	0,87	0,57	0,08	0,00	0,98	0,11	0,57
Usługi:													
pocztowe i kurierskie	0,92	0,00	0,57	.	0,59	0,29	0,75	.	.	.	.	.	1,00
telekomunikacyjne	0,73	0,87	0,91	0,82	0,80	0,71	0,81	0,71	0,83	0,44	0,73	0,71	0,81
budowlane	0,71	1,00	0,72	0,00	0,98	0,81	0,92	0,43	0,83	0,00	0,82	0,25	0,18
ubezpieczeniowe	.	.	.	.	.	0,00	0,18	0,20	0,36	.	.	0,53	0,95
finansowe	0,75	0,29	0,29	0,44	0,32	0,54	0,50	1,00	0,28	0,00	0,57	0,87	0,86
informatyczne i informacyjne	1,00	0,20	0,84	1,00	0,62	0,71	0,99	0,00	0,39	.	0,83	0,87	0,35
honoraria i opłaty licencyjne	0,11	0,61	0,87	.	0,33	0,00	0,06	0,83	0,09	0,00	0,33	0,00	0,36
pośrednictwo handlowe i usługi powiązane	0,54	.	0,87	1,00	0,74	0,05	0,83	1,00	0,94	.	.	0,40	0,97
leasingu operacyjnego	0,23	0,00	0,44	.	0,67	0,36	0,94	.	0,00	0,00	1,00	0,00	1,00
prawnicze	0,81	0,00	0,22	.	0,23	0,55	0,94	1,00	0,97	.	.	0,00	1,00
rachunkowe, audytowe, księgowe i doradztwo podatkowe	0,90	0,59	0,27	0,29	0,90	0,61	0,97	1,00	0,98	0,00	0,80	0,44	0,50
radztwa w zakresie biznesu, zarządzania i <i>public relations</i>	0,55	0,00	0,10	0,00	0,58	0,42	0,54	.	0,96	0,00	0,38	0,71	0,22
reklam, badanie rynku i sondaże opinii publicznej	0,22	0,44	0,61	0,13	0,96	0,07	0,41	1,00	0,97	0,04	0,84	0,29	0,06
badawczo-rozwojowe	0,71	.	1,00	0,00	0,61	0,57	0,43	0,00	.	0,00	0,00	0,00	0,00
architektoniczne, inżynierskie i pozostałe usługi techniczne	0,93	1,00	0,70	0,44	0,96	0,43	0,83	0,47	0,75	1,00	0,86	0,78	0,92
audiowizualne i pozostałe usługi związane z	0,41	.	0,00	.	0,10	0,83	0,43	.	0,19	.	0,00	0,00	0,00
edukacją	0,38	0,00	0,00	.	0,44	0,57	0,68	.	0,00	0,00	0,00	.	.
ochroną zdrowia	0,40	.	0,00	.	0,36	0,22	0,29	.	.	.	.	.	.

U w a g a. Jak przy tabl. 4, dodatkowo BU — Bulgaria, RO — Rumunia.
Z r ó ł o: jak przy tabl. 4.

Już w pierwszym roku po akcesji Polski do UE występowało jednoczesne nakładanie się eksportu i importu w wymianie z prawie wszystkimi członkami UE w większości grup usługowych. Jako wyjątki wskazać można pozostałe usługi wspomagające i uzupełniające transport, opłaty licencyjne i honoraria, podróże, usługi audiowizualne i pokrewne oraz dwie kategorie pozostałych usług gospodarczych — leasing operacyjny i usługi prawnicze.

Na podstawie danych z tabl. 5 stwierdzić można, że w 2009 r. dwukierunkowa wymiana występowała we wszystkich lub prawie wszystkich państwach członkowskich UE w 14 z 21 grup usługowych. Od tego modelu odbiegały usługi wspomagające i uzupełniające transport, honoraria i opłaty licencyjne, niektóre usługi gospodarcze (usługi: leasingu operacyjnego, prawnicze, doradztwa w zakresie biznesu, zarządzania, *public relations*, badawczo-rozwojowe) oraz usługi audiowizualne i pokrewne. Brak obrotów wzajemnych lub brak możliwości uzyskania miarodajnego miernika Grubela-Lloyda uniemożliwia ujęcie w tej analizie usług transportu rurociągowego i wodnego śródlądowego, usług ubezpieczeniowych, a także związanych z edukacją oraz zdrowiem.

W celu uzyskania bardziej kompleksowego obrazu znaczenia wymiany wewnętrzzgałęziowej w polskim handlu usługami z krajami UE warto przeprowadzić analizę dynamiki stopnia nasycenia tą formą wymiany w poszczególnych sektorach usługowych. Na potrzeby artykułu wzrost nasycenia handlem wewnętrzzgałęziowym w danym sektorze oznacza zwiększenie się liczby państw, w których ma miejsce nakładanie się eksportu i importu, z jednoczesnym powiększeniem się grupy krajów z dwukierunkową wymianą dominującą (miernik Grubela-Lloyda ma wartość nie mniejszą niż 0,5). Na podstawie tych kryteriów stwierdzić można, że generalnie wzrosło znaczenie tej formy w następujących sektorach: transport morski i drogowy, podróże, usługi telekomunikacyjne, usługi informatyczne i informacyjne, honoraria i opłaty licencyjne, usługi leasingu operacyjnego, pośrednictwo handlowe, usługi prawnicze, reklama, badanie rynku, sondaże opinii publicznej, usługi architektoniczne, inżynieryjne, techniczne oraz budowlane. Jednokierunkowy handel przeważał natomiast w przypadku usług badawczo-rozwojowych i transportu lotniczego. W przypadku czterech następujących sektorów usług: audiowizualnych i pokrewnych, rachunkowych, księgowych, doradztwa podatkowego, doradztwa w zakresie biznesu, zarządzania, *public relations* oraz usług wspomagających i uzupełniających transport można mówić o efekcie mieszanym, gdyż w stosunku do 2005 r. albo zwiększyła się liczba państw z tą formą wymiany z Polską bądź wzrosła grupa krajów z dominującym jednoczesnym nakładaniem się importu i eksportu. Z uwagi na brak reprezentatywnych danych nie było możliwe dokonanie oceny handlu w takich rodzajach usług, jak: transport wodny śródlądowy, transport rurociągowy, usługi pocztowe i kurierskie oraz usługi związane z edukacją, zdrowiem czy usługi ubezpieczeniowe.

Obrót usługowy między Polską a UE ma postać wymiany wewnętrzzgałęziowej o różnym stopniu nasycenia, przy czym obecność tej formy wymiany istniała jeszcze w okresie przedakcesyjnym. Tym co różni handel usługami Polski

z UE przed akcesją i po akcesji jest intensywność nakładania się strumieni importu i eksportu. Występowanie handlu wewnątrzgałęziowego oznacza możliwość uzyskania dodatkowych korzyści z rozwoju tej formy. Z punktu widzenia usługodawcy dostęp do rynku wewnętrznego UE pozwala na zwiększenie wolumenu usług, prowadzi do zmniejszenia przeciętnych kosztów i obniżenia ceny świadczonych usług. W przypadku polskiego usługobiorcy istotny jest wzrost dostępności różnych wariantów usług, oferowanych obecnie także przez przedsiębiorstwa usługowe z innych państw członkowskich UE. W ten sposób zaspokojony zostaje zarówno popyt na różne odmiany usług, wynikający z zamiłowania konsumenta do różnorodności, jak też popyt na usługi o różnej jakości, zdeterminowany różnicami w dochodach tegoż konsumenta.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonej analizy sformułować można cztery następujące wnioski:

- po pierwsze, nastąpiła istotna intensyfikacja handlu usługami między Polską a UE. Generalnie nastąpiło wzmocnienie i pogłębienie znaczenia rynku unijnego dla polskich usług, który jeszcze przed akcesją Polski dominował w całkowitym polskim handlu usługowym;
- po drugie, w porównaniu z 2002 r. nastąpiły zmiany w przewadze komparatywnej między Polską a UE. W niektórych typach usług Polska polepszyła swoją pozycję konkurencyjną. Polscy usługodawcy stali się bardziej aktywni w świadczeniu niektórych nowoczesnych usług dla biznesu, które stanowią obecnie główny czynnik rozwoju gospodarki. Jednak słabo prezentuje się obecna pozycja Polski w takiej działalności, jak ubezpieczenia, sektor usług finansowych, a także badania i rozwój;
- po trzecie, handel usługami między Polską a pozostałymi członkami Wspólnoty ma charakter głównie wymiany dwukierunkowej. Nakładanie się strumieni eksportu i importu miało miejsce jeszcze przed akcesją do tego ugrupowania, ale wzrósł stopień nasycenia tą formą wzajemnych obrotów;
- po czwarte, zmiany, jakie nastąpiły w charakterze wymiany usługowej Polski z krajami UE świadczyć mogą o pojawieniu się dwóch rodzajów korzyści, tj. odmiennie uwarunkowanych rozwojem specjalizacji międzygałęziowej i wewnątrzgałęziowej. Ta pierwsza pozwoliła na poprawę alokacji zasobów wytwórczych w polskiej gospodarce, natomiast z udziału w handlu wewnątrzgałęziowym korzyści uzyskali zarówno producenci usług, jak i ich konsumenci. Usługodawcy mogli obniżyć przeciętne koszty produkcji i ceny świadczonych usług dzięki istnieniu korzyści skali. Z punktu widzenia usługobiorcy istotny jest wzrost dostępności różnych odmian usług, które oferowane są teraz również przez konkurentów zagranicznych.

LITERATURA

- Grubel H. G., Lloyd P. J. (1975), *Intra-industry trade. The theory and measurement of international trade in differentiated products*, The Macmillan Press Ltd
- Manual on statistics on international trade in services* (2002), United Nations, European Commission, International Monetary Fund, Organisation for Economic Co-operation and Development, United Nations Conference on Trade and Development, World Trade Organization, Geneva, Luxembourg, New York, Paris, Washington, D. C.
- Mongiało D. (2006), *Handel usługami Polski z Unią Europejską w okresie przedakcesyjnym*, *Ekonomia*, nr 15
- Mongiało D. (2007a), *Czynniki wpływające na strukturę rynku usług*, „Gospodarka Narodowa”, nr 3, SGH
- Mongiało D. (2007b), *Miejsce i specjalizacja krajów OECD w międzynarodowym handlu usługami*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 4, GUS
- Mongiało D. (2007c), *Możliwości zastosowania wybranych teorii handlu międzynarodowego dla wyjaśnienia rozwoju wymiany usługami*, Bank i Kredyt, listopad—grudzień, NBP
- Trade in services by partner country — EBOPS* (2002), OECD, <http://stats.oecd.org>

SUMMARY

Obtaining (on the 1st May, 2004) by Poland and nine other countries, the status of a member of the European Union and the subsequent expansion of the group in 2007 resulted in changes in the Polish trade in services. The purpose of this article is to analyze whether and to what extent there has been intensification of Polish exports and imports to the EU services market? The identification of the effects of our country's accession to the EU in the competitiveness of Polish service providers, measured of the export specialization index. In addition, the Author examined the scale of incidence between the Polish and other EU Members of the internal branch exchange. On this basis it was stated, how the differences in technology and equipment in the production factors between the Polish and the EU determined the mutual trade in services. This study uses information of the OECD. The service sector was divided into groups according to the Extended Balance of Payments Services classification (EBOPS 2002).

РЕЗЮМЕ

Получение 1 мая 2004 г. Польшей и 9 другими странами статуса члена Европейского союза (ЕС), а также следующее расширение этой группы в 2007 г. вызвало изменения в польской торговле услугами. Целью статьи является анализ того, до какой степени имело место усиление польского

экспорта и импорта на рынок услуг ЕС. Была сделана идентификация последствий присоединения нашей страны к ЕС в области конкурентоспособности польских услугодателей, измеряемой показателем экспортной специализации. Кроме того, был проанализирован размер выступления между Польшей и остальными членами Сообщества внутриотраслевого обмена. На этом основании было доказано, на сколько разницы в технологии и в снабжении факторами производства между Польшей и ЕС детерминируют взаимные обороты услугами. В статье были использованы информации из публикации ОЭСР, но сектор услуг был разделен на группы согласно системе расширенной классификации услуг платежного баланса, так называемого EBOPS.